

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ABD’NİN BALKAN POLİTİKASI

Tayyar ARI* & Ferhat PİRİNÇÇİ**

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası dönemde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin dağılmasıyla Balkanlarda bir güç boşluğu oluşmuş ve bu durum, Balkanlarda çatışmaların ve istikrarsızlıkların yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan istikrarsızlıklar, yeni dönemde ABD’nin küresel çıkarlarını doğrudan ve dolaylı etkileme potansiyeline sahipti. Bu nedenle ABD’nin inisiyatif üstlenmesiyle, çatışmalar daha fazla büyümeden çeşitli müdahalelerde bulunulmuştur. Çalışma, ABD’nin Soğuk Savaş sonrasındaki Balkan politikasını, Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya krizleri özelinde analiz etmektedir. Washington’un söz konusu krizlerde harekete geçmesine neden olan faktörler ile kriz sonrası angajmanlarını dikkate alarak geleceğe yönelik öngörülerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda ister Kosova’nın bağımsızlık ilanının ardından yaşanacak olası gerilimler, ister Bosna barışının çökmesi isterse Makedonya’daki istikrarsızlığın artması ihtimali olsun, ABD’nin bölgeye yönelik politikasında elde ettiği stratejik avantajı korumaya yönelik bir politika izleyeceği öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: Amerikan Dış Politikası, ABD’nin Balkan Politikası, Bosna-Hersek Krizi, Kosova Krizi, Makedonya Krizi

BALKANS POLICY OF THE U.S. AFTER THE COLD WAR

ABSTRACT

The power vacuum which was emanated with the demise of Yugoslavia Federal Republic has caused conflicts and created instability in the post-Cold War era. The instabilities that arose have had the potential to affect the global interests of the U.S. directly and indirectly. That’s why the U.S. took the initiative and some interventions were made in order to provide stability in the region. This study analyses the Balkans policy of the U.S. in the post-Cold War era by focusing on the Bosnian, Kosova and Macedonian crisis. The study makes predictions by examining the factors that caused the U.S. to take the initiative as well as American post-conflict engagement. In this context whether the possible tensions with the declaration of independence of Kosova and the collapse of Bosnian peace or the possibility of

2 *Tayyar Arı & Ferhat Pirinççi*

the rise of instability in Macedonia thought, the paper claims that the U.S. would pursue a foreign policy that protects its strategic advantage which once gained with the earlier interventions.

Keywords: American Foreign Policy, Balkans Policy of the U.S., Bosnian Crisis, Kosova Crisis, Macedonia Crisis

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Bloğu'nun dağılması, ABD'nin yeni dönemde farklı bölgelere göre farklı güvenlik stratejileri izlemesini gerektirmiştir. Zira, yeni dönemde artık ABD'nin üstünlüğüne meydan okuyacak Sovyetler Birliği gibi bir büyük güç söz konusu değildi. Bununla beraber Soğuk Savaş döneminde ABD'nin kolaylıkla tanımlayabildiği komünizm ve Sovyet yayılcılığı gibi tehditler yerine, Soğuk Savaş sonrasında tanımlanması daha güç fiili ve potansiyel tehditler ortaya çıkmıştı. Bunların büyük bir kısmı Orta Doğu'da ama önemli bir kısmı da Balkanlar'da bulunuyordu. Dolayısıyla ABD'nin yeni dönemde benimsediği dış politikada bu istikrarsızlık unsurlarının etkisi olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze kadar yaşanan gelişmeler dikkate alındığında, Amerikan dış politikasına “üstünlük politikasının” hakim olduğu söylenebilir. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan ve Irak'a yapılan müdahaleler dikkate alındığında, bu iddianın boş bir savdan ibaret olmadığı rahatlıkla ileri sürülebilir. Kaldı ki 1990'lı yıllarda bu politikanın Amerikan dış politikası için temel bir ilke olduğu pek çok kişi tarafından da ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Cristopher Layne (1997: 91), “*II. Dünya Savaşı'nın ardından izlenmeye başlanan üstünlük politikasının Soğuk Savaş sonrası dönemde de Amerikan dış politikasına egemen olduğunu*” belirtmiştir. Buna göre, 1990'lı yıllarda George Herbert Bush'un “*yeni dünya düzeni*” söylemi ve Clinton'ın “*genişleme ve angajman*” politikası, aslında üstünlük politikasının değişik şekilde formüle edilmesiydi. Nitekim her iki politika da Amerikan gücünün üstünlüğüne ve küresel düzeyde bu üstünlüğü sorgulayacak bir diğer gücün bulunmadığı varsayımına dayanmaktaydı. Aynı şekilde, 2000'li yıllarda George Walker Bush'la ifadesini bulan “*önleyici savaş ve önceden vuruş*” retoriği de Amerikan gücünün üstünlüğüne gölge düşürebilecek potansiyel tehditleri ortadan kaldırmaya yönelikti.

ABD'nin Balkan politikasını Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya krizleri özelinde irdeleyen bu çalışma, söz konusu krizlerde ABD'nin harekete geçmesine neden olan faktörlerin ve kriz sonrası politikaların yukarıdaki politik amaçlarla ilişkili olduğunu savunmaktadır. Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyanın birçok bölgesinde güç

boşlukları ortaya çıktığı gibi, Balkanlar özelinde de belirgin bir güç boşluğu oluşmuştur. ABD ise bu güç boşluğunun aleyhine olacak şekilde doldurulmasını önlemek için harekete geçmiştir.

Yugoslavya'nın Dağılması, Balkanlarda Güç Boşluğu ve ABD

SSCB'nin dağılması nasıl Kafkasya ve Orta Asya gibi stratejik bölgelerde güç boşluğunun ya da boşluklarının doğmasına neden olduysa, Yugoslavya'nın dağılması da Balkanlar bölgesinde belirgin biçimde bir güç boşluğunun doğmasına yol açmıştır. Balkanlarda doğan bu güç boşluğunu kimin dolduracağına ilişkin mücadelenin yol açtığı kaotik durum ve Sırp'ların ortaya çıkan bu yeni durumdan yararlanmaya çalışmalarıyla ortaya çıkan istikrarsızlıklar, geç de olsa ABD'nin öncülüğünde gelişen müdahalelerle önlenmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında Slovenya, Hırvatistan, Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ olmak üzere altı cumhuriyet ile Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerinden oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Balkanların merkezini oluşturmaktaydı. Kurucusu Hırvat asıllı Yosip Broz Tito'nun ölümünden sonra, Devlet Başkanı olan Slobodan Miloseviç'in "Büyük Sırbistan" oluşturmaya yönelik politikaları nedeniyle dağılmaya başlayan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nden bağımsızlığını ilan ederek ayrılan ilk devlet Slovenya oldu. Slovenya'yı sırasıyla Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek takip etti. (Larrabee, 1991: 70) Slovenya'da Federal Yugoslav ordusuyla çatışmalar yaşansa da Slovenya ordusunun iyi durumda bulunmasının da etkisiyle çatışmalar uzun sürmedi ve Belgrad yönetimi, bu bağımsızlığı tanımak zorunda kaldı. Hırvatistan'ın bağımsızlık ilanı ile beraberse bu ülkede yaşayan Sırp'larla Hırvatlar arasında iç savaş çıktı ve Federal Ordu birlikleri bu çatışmalarda Sırp'ların yanında yer aldı. (Çauşeviç, 1994, 58-62)

Bu arada 29 Şubat 1992'de gerçekleştirilen referandum sonucunda katılanların yüzde 99'unun bağımsızlık yönünde oy kullanması sonucu bağımsızlığını ilan eden Bosna-Hersek, 22 Mayıs 1992'de Birleşmiş Milletler (BM)'e üye olmuştu. Ancak, bağımsızlığını ilan etmesine ve bunun uluslararası alanda tanınmasına rağmen 1 Mart 1992'de Müslüman Boşnaklarla Sırp'lar arasında çatışmalar yaşanmaya başladı ve Sırbistan'ın Sırp'ların lehine müdahil olmasıyla çatışmalar, tek taraflı saldırılara dönüştü. Belgrad destekli Sırp paramiliter grupların referandumun ardından başlattığı saldırılar giderek şiddetini arttırırken, aynı yıl içinde Hırvatlar ile Boşnaklar ve Sırp'lar ile Hırvatlar arasında da çatışmalar başladı. Bu noktada, Yugoslavya'nın dağılma sürecine girdiği dönemde ABD, öncelikle mevcut yapının korunmasına yönelik politika izlemiş¹; ancak bu politika, krizin tırmanışa geçmesiyle birlikte terk edilmiştir. (Kenar, 2005: 485-487; Smith, 1991)

4 *Tayyar Arı & Ferhat Pirinççi*

Washington'un Bölgeye Angajmanını Etkileyen ve Tetikleyen Faktörler

Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlayan Balkan krizi, ABD'nin Körfez kriziyle uğraşmak durumunda kaldığı günlerde ortaya çıkmıştı. Ama Körfez krizi 1991 Nisanında sona ermesine rağmen ABD, Balkanlara aynı hız ve duyarlılıkla tepki vermek yerine beklemeyi tercih etmiştir. Washington yönetimi Balkanlardaki krizin başında, konunun Avrupa'nın sorunu olduğunu belirterek *gelişmeleri Avrupa Birliği (AB)'nin inisiyatifine bırakmıştı*. (Glenny, 2000: 507) Ancak AB'nin krizi çözmeye yönelik öncülük ettiği Lizbon ve Londra Konferansları, Vance-Owen Planı, Owen-Stoltenberg Planı gibi girişimlerin (Atiyas, 1995: 185-201; Kenar, 2005: 171-182) teker teker başarısızlığa uğramasının ardından Beyaz Saray'ın bölgeye angajmanı artmıştır.

Yugoslavya'da krizin ortaya çıkışından Sırp saldırılarının başlamasına ve Boşnakların kitleler halinde katledilmesine kadar geçen dönemde ABD'nin bölgede yaşanan gelişmelere karşı pasif bir tutum almasında etkili olan faktörlerden birisi, *Washington'un dikkatini Orta Doğu'ya ve SSCB'den arta kalan nükleer silahlara yoğunlaştırmış olmasıydı*. (Rumer, 2002:1) Bununla ilişkili olarak ABD açısından *Balkanlar bölgesinin dünyanın diğer bölgelerine oranla daha az stratejik görülmesi de* bir diğer önemli faktör olarak dikkate alınabilir. Ne de olsa Balkanlar Washington'un küresel öncelikleri açısından bir Orta Doğu veya eski Sovyet Cumhuriyetleri kadar hayati görülmemekteydi.

Beyaz Saray'ın Bosna'daki gelişmelere ilk aşamada kayıtsız kalmasına neden olan bir başka etken, bölgede Amerikan ticari çıkarlarının yok denecek kadar az olmasıydı. Zira Balkanlar, Orta Doğu veya Orta Asya gibi zengin enerji kaynaklarına sahip olmadığı gibi, Amerikan sermayesinin de bölgede ciddi yatırımları söz konusu değildi. Kaldı ki bölge, sahip olduğu nüfus itibarıyla de, Amerikan sermayesi veya ürünleri açısından ciddi bir pazar olma potansiyeline sahip değildi.

Son olarak ABD iç politikasında yaşanan gelişmelerin de Washington'un bölgeye doğrudan angajmanında etkili olduğu söylenebilir. Bosna'da ölçüsüz Sırp saldırılarının başladığı ve giderek yoğunlaştığı yıl olan 1992'de ABD'de Başkanlık seçimleri gerçekleştirilecekti. George H. Bush, 1992 Kasımında yapılacak seçimler öncesinde bir kere daha seçilme ihtimalini göz önünde bulundurduğundan, Amerika'nın hayati çıkarlarının bulunmadığı bir bölgeye Amerikan askerini göndererek oy kaybına yol açmak istemiyordu. (Baum, 2004: 203-221) Zira, böylesi bir angajman siyasi riskin yanında ekonomik açıdan da maliyetli bulunmaktaydı. Ancak seçim kampanyasında ilgileneceği dış sorunlar arasında Bosna krizine de yer veren Bill Clinton'ın seçimleri kazanarak 1993 Ocağında göreve başlamasıyla ABD'nin Balkan politikasında hareketlenme başlamıştır. Ancak değişim bir

anda olmadı. Amerikan yönetimi ilk başta BM'yi devreye sokmaya çalıştı.

Zaten, "Clinton Doktrini" olarak adlandırılan ABD'nin yeni dış politikası, Amerika Birleşik Devletleri'nin esas olarak demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin yerleşmesi için çalışmasını, bölgesel ve global taahhütlerine bağlı kalmakla beraber bölgesel çatışmalarda doğrudan Amerikan askeri müdahalesinin gündeme gelmemesini, bu konuda sorumluluğun bölgesel güçlere ve diğer bölgesel ve uluslararası organizasyonlara bırakılarak onların bu konudaki çabalarına destek verilmesini ancak bu yapılırken Avrupa'da ve Asya'da güç dengesinin bozulmasının önlenmesini öngörmekteydi. Daha doğrusu, bu politikaya göre, ABD'nin bundan sonra koruyan ve garanti veren (protector and guarantor) değil; müdahaleci olmayan, dengeleyici ve uzlaştırıcı (balancer and conciliator) bir rol üstlenmesi öngörülmüyordu. Bu politikaya göre, (Maynes, 1994: 3-20) ABD bölgesel krizlere ancak BM çatısı altında katılacak ve bu arada BM'nin askeri bakımdan eksikliği NATO ile takviye edilmeye çalışılacaktı. Bu yeni dönemde ABD, Avrupa'nın jandarması rolünü oynamak yerine bölgesel güvenlik konusunda (I. ve II. Dünya Savaşlarında olduğu gibi güç dengesinin bozulmasına yol açacak global krizler hariç) esas sorumluluğun Avrupa ülkelerinin kendilerinde olmasını; ABD'nin ise buna gerekirse yardımcı olmasını tercih etmekteydi.²

Dolayısıyla, ABD'nin Bosna krizine angajmanını, Washington'un küresel ve bölgesel öncelikleri bağlamında düşünmek gerekir. Clinton yönetiminin 1995 Şubatında yayınladığı A National Security Strategy of Engagement and Enlargement (The White House:1995) adlı belge de Washington'un küresel düzeyde, bölgesel (Avrupa) düzeyde ve yerel (Bosna) düzeyde hedeflerini açıkça ortaya koymaktaydı. Bu belgeye göre, "hedefi global liderlik olan ABD, bu hedefini uygularken seçici angajmanlara (selective engagement) girecek; ancak, çıkarları zorunlu kıldığında tek başına harekete (unilateral initiatives) geçmekten çekinmeyecekti". (Blank ve diğerleri, 1995: 3-4) Kaldı ki ABD'nin büyük önem verdiği "demokratik yönetim ve pazar ekonomilerinin yaygınlaş(tırıl)ması" aynı zamanda Amerikan halkına, müttefiklerine ve çıkarlarına yönelik tehditlerin çevrenmesi ve caydırılmasına dayanmaktaydı. (The White House:1995: 1-2) ABD'nin Balkan politikasını etkileyen Avrupa'daki çıkarları ise "askeri güç ve işbirliğine dayanan istikrarlı ve güvenli bir Avrupa'nın oluşması; Amerikan sermayesinin Avrupa pazarlarına serbestçe girmesi ve demokrasi ile bireysel özgürlüklerin Orta ve Doğu Avrupa'da gelişmesine destek verilmesi" şeklinde ifade edilmekteydi. (The White House:1995: 26-28)

Washington'un Bosna angajmanı ile gerçekleştirmek istediği hedefler büyük ölçüde yukarıda ifade edilen küresel ve bölgesel çıkarlarını riske atmamaya dayanmaktaydı. Bir diğer ifadeyle Balkanlar, Washington açısından başlı başına bir stratejik öncelik taşımamakla

6 Tayyar Arı & Ferhat Pirinççi

beraber bölge, istikrarsızlık yaratacak sonuçlar doğurması açısından Amerikan çıkarlarını etkileyebilecek nitelikteydi. Bu bağlamda ABD'nin Bosna politikasıyla ulaşmak istediği hedefler, (Blank ve diğerleri, 1995: 4) “*çatışmaların bütün bölgeyi kapsayacak bir hal almasının ve Amerikan müttefikleri ile geçiş sürecindeki ülkeleri etkilemesinin önlenmesi; Avrupa'nın güvenlik yapısına yardımcı olma rolünün yanı sıra Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun merkezi rolünü desteklemek ve öne çıkarmak; Bosna'nın toprak bütünlüğünü koruyan bir siyasal çözüm bulmak; bölgeyi istikrarsızlaştırabilecek mülteci akınını durdurmak; sivil kayıpların önüne geçmek ve bu amaçları gerçekleştirirken, zorunlu olmadıkça Amerikan kara gücünü bölgeye sokmamak*” şeklinde ifade edilebilir. Bunlara bölgenin yeniden Rus etki alanına girmesine engel olmak amacı da eklenebilir.

Pasif Angajmandan Aktif Angajmana: ABD'nin İnisiyatif Üstlenmesi

ABD'nin Bosna'da yaşanan gelişmelere ilk aşamada doğrudan müdahil olmasa da bu dönemde BM çerçevesinde alınan kararlara öncülük etmiştir. Bununla beraber, Yugoslavya'da tüm taraflara silah ambargosu uygulanmasını öngören Güvenlik Konseyi'nin 713 sayılı kararı (S/RES/713: 1991), aslında Boşnak ve Hırvatlardan ziyade Sırpların işine yaramıştır. Zira, Yugoslav Halk Ordusu bölgeden çekilirken bütün silah ve teçhizatlarını Sırp paramiliter güçlere devrederken, Hırvatların ve özellikle de Bosnalı Müslümanların kendilerini savunacak teçhizattan yoksun olduklarını belirtmek gerekir. (Bowker, 1998: 1249) Dolayısıyla silah ambargosu, çatışmaların başlamasının ardından Boşnak ve Hırvatların silahlanmasını önlemiş; ancak Sırp güçleri üzerinde böyle bir etkisi olmamıştır.

Sırp tarafından ilk toplama kamplarının oluşturulmasının ardından Boşnaklara karşı gerçekleştirilen saldırılarda artış olmuş ve BM, Şubat 1992'de çatışmaları önlemeye yönelik olarak BM Barış Gücünü (UN Protection Force-UNPROFOR) bölgeye göndermiştir. (S/RES/743 1992) Nitekim, bu dönemde Sırplar çoğunlukta buldukları yüzde 53'lük bölgenin yerine Bosna topraklarının yüzde 70'ini işgal etmiş ve oluşturdukları toplama kamplarında Bosnalı Müslümanlara karşı bir etnik temizlik hareketine girişmişlerdi. Saldırıların öncesinde Bosna'nın yüzde 44'ünü oluşturan Bosnalı Müslümanlar ise Bosna topraklarının yüzde 10'una sıkışmışlardı. (Bowker, 1998: 1248-1249)

Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, 1993'te aldığı 819 ve 824 sayılı kararlarla Bosnalı Müslüman halkı Sırp saldırılarından korumak için “*güvenli bölgeler*” oluşturulması yoluna gitmiştir. (S/RES/819: 1993) Bu bağlamda Bosnalı Müslümanların Sırp saldırılarından korunmaları için Bosna-Hersek'in *Srebrenizka, Bihaç, Saraybosna, Gorazde, Zepa ve Tuzla* kentleri güvenli bölge ilan edilmiştir. Ancak buna rağmen, BM'nin güvenli bölge ilan ettiği

altı yerleşim biriminden biri olan Srebrenizka'ya Sırp tarafından 1995 Temmuzunda gerçekleştirilen ve bölgedeki BM gücünün de seyirci kaldığı saldırılarda en az 8,000 Bosnalı Müslüman öldürülmüştür. (Glenny, 2000: 516; Bowker, 1998: 1251) Srebrenizka katliamı ABD'nin pasif tutumunun değişmesinde etkili olmuştur.

Washington'un BM çerçevesinde desteklediği bir başka önemli gelişme ise özellikle Sırp güçleri tarafından Boşnaklara yönelik gerçekleştirilen katliamların cezasız kalmamasını sağlayan *Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi*'nin kurulmasıdır. Daha önce 764, 771 ve 780 sayılı kararlarıyla Sırp ve Hırvatlar tarafından Boşnaklara karşı gerçekleştirilen saldırılarda savaş geleneklerine uyulmasını ve insan hakları ihlallerinden sakınılmasını talep eden ve gerçekleştirilen ihlalleri kınayan BM Güvenlik Konseyi, düzenlenen raporlarda ağır insan hakları ihlallerinin gerçekleştirildiğinin tespiti üzerine 22 Şubat 1993'te aldığı 808 sayılı kararla Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi'ni kurmuştur. (Greenwood: 1993: 642-644) Bununla beraber, söz konusu mahkemenin o dönemde tarafları saldırılardan caydırdığını söylemek mümkün değil.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, ABD'nin Bosna krizine yönelik BM çerçevesinde yürüttüğü düşük profilli angajman politikasının (low profile engagement policy) Clinton'un 1993 Ocağında göreve başlamasıyla birlikte değişmeye başladığı söylenebilir. Zira, Clinton yönetiminin Bosna'ya ilişkin ilk icraatlarından biri, Amerikan uçaklarını BM ve NATO bağlamında gerçekleştirilen yardım operasyonlarına ve ambargoyu kontrol etmek için oluşturulan uçuşa yasak bölgelerin denetlenmesi için görevlendirmesidir. (Banks ve Straussman, 1999: 201) Ayrıca, Clinton yönetimi görevi devir alır almaz Bosna'da etnik farklılıklara dayalı 10 kantonun oluşturulmasına dayanan Vance-Owen Planına, Sırpı ödüllendireceği ve etnik temizliği onaylayacağı gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Washington yönetimi bunun yerine BM çerçevesinde "*Bosna'ya ambargonun kaldırılması ve saldırı*" (*lift and strike*) politikasını önermişti. Buna göre Bosna-Hersek'in meşru müdafaa hakkı çerçevesinde sadece bu ülkeye uygulanmakta olan ambargo kaldırılmalı ve Sırp milis güçlerine karşı BM tarafından saldırılar düzenlenmelidir. (Glenny, 2000: 509; Bowker, 1998: 1250) Ancak ABD'nin bu önerisi, Avrupa ülkeleri tarafından kabul görmeyerek bunun yerine geçici çözüm niteliğinde olan güvenli bölgeler oluşturulmasına karar verilmiştir.

Bosna'da bu şekilde saldırılara son vermeye yönelik tartışmalar yaşanırken; Sırp saldırıları giderek şiddetini arttırmaktaydı. Bu bağlamda 5 Şubat 1994'te Saraybosna'da bir pazaryerine gerçekleştirilen Sırp saldırısı sonucunda 68 kişinin ölmesi ve 200'den fazla kişinin yaralanması, Washington'u Bosna konusunda tutum almaya zorlamıştır. Zira, diğer Sırp saldırılarıyla karşılaştırıldığında oldukça küçük sayılabilecek bu saldırının sonuçları

8 Tayyar Arı & Ferhat Pirinççi

dünya medyasına yansımış ve uluslararası kamuoyunda Sırlara karşı duyulan öfke artmıştı. Bu noktada ABD, Sırlara karşı bir hava harekatı düzenlenmesi için konuyu Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirmiş ancak bu öneri, Rusya ve Çin karşı çıktığı için kabul edilmemişti.(Bowker, 1998: 1250) Buna rağmen NATO güçleri Güvenlik Konseyi'nin 836 sayılı kararına (S/RES/836:1993) dayanarak 28 Şubat 1994'te Sırp hedeflerini vurmaya başlamıştır.

Bu arada bir yandan NATO'nun Sırp hedeflerine yönelik saldırıları düşük yoğunluklu olarak (low intensity strike) devam ederken, diğer yandan Sırların Bosnalı Müslümanlar üzerindeki saldırıları da şiddetlenmişti. Öyle ki Sırlar 300 BM askerini rehin almış ve Tuzla'da sivil halk üzerindeki saldırılarını yoğunlaştırmıştı. Sırların Saraybosna kuşatmasının yanı sıra 1995 Temmuzunda Srebrenizka'ya saldırısının ardından Ağustos'ta Zepa'ya saldırması ve on binlerce sivil öldürmesi üzerine ABD, askeri anlamda inisiyatif üstlenerek Sırp hedeflerine yönelik NATO saldırılarını yoğunlaştırmıştır. (Bowker, 1998: 1254) 30 Ağustos 1995'te *Deliberate Force* operasyonunu başlatan ABD, iki hafta süren bu operasyon sonucunda Sırp birliklerini püskürtmeyi başararak çatışmaların sona ermesini sağlamıştı.

Avrupa Birliği, Yugoslavya'da krizin başlamasından hemen sonra çatışmaları durdurmak için Lizbon Konferansı, Londra Konferansı, Vance-Owen Planı ve Owen-Stoltenberg Barış Planı gibi girişimlerde bulunmuş ancak bir sonuca varamamıştı. (Atiyas, 1995: 185-201) Daha sonra ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve Rusya'dan oluşan Temas Grubu'nun bir barış planı söz konusu olmuş ancak bu planı da gerçekleştirme imkanı olmamıştı. Bununla beraber koşulları Sırp tarafınca kabul edilmeyen Temas Grubu planının iki temel unsuru bulunmaktaydı. Plana göre (Holbrooke, 1995: 215) Bosna'nın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı korunacak ve Boşnak-Hırvatlarla Sırlar arasındaki toprak bölüşümü yüzde 51'e yüzde 49 olacaktır.

Temas Grubu'nda Amerikan temsilcisi olarak görev yapan Richard Holbrooke, Clinton tarafından taraflar arasında bir barış anlaşması yapmakla görevlendirilmişti. Bu doğrultuda yedi ay boyunca süren müzakerelerde Saraybosna, Zagreb ve Belgrad arasında mekik dokuyan Holbrooke (1997: 4), bu başkentlere yirmiden fazla ziyarette bulunmuş ve tarafları Ohio'daki Dayton hava üssünde 21 gün boyunca tutarak 21 Kasım 1995'te bir barış anlaşması yapılmasını sağlamıştır.

Taraflar arasındaki ateşkesi kalıcı hale getirerek geç de olsa çatışmaları sona erdiren Dayton Barış Anlaşması 14 Aralık 1995'te Paris'te imzalanmıştır. Anlaşma, beş temel düzenlemeyi içermektedir. (The Dayton Peace Accords,

<http://www.state.gov/www/regions/eur/bosnia/bosagree.html>, e.t. 10/05/2006). Buna göre ilk olarak Bosna, mevcut sınırlarıyla egemen bir devlet olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak Bosna-Hersek, biri Boşnak-Hırvat Federasyonu (yüzde 51) biri de Sırp Cumhuriyeti (yüzde 49) olmak üzere kendi orduları, kendi parlamentoları ve kendi devlet başkanları olan iki birimden (entiteden) oluşacaktı. Üçüncü olarak Saraybosna'nın Boşnak Hırvat Federasyonu'nun bölünmez başkenti olmasına karar verilmiştir. Dördüncü olarak savaş suçlarının Bosna'da kamu görevlerine girmesi engellenecekti. Son olarak, NATO, Anlaşma'nın koşullarının uygulanmasını IFOR (Implementation Force) vasıtasıyla 60,000 askerle denetleyecekti.

Kosova Krizi ve Amerikan Politikaları

Dayton Barışı, Bosna krizini çözüme kavuşturmakla beraber, Balkanlarda tam bir istikrarın sağlandığı söylenemez. Zira, Dayton Anlaşması'ndan birkaç yıl sonra bu kez Kosova'da ortaya çıkan krizin yayılma riski ve yaratacağı istikrarsızlık, Bosna krizine göre oldukça fazlaydı. Kosova sorunu aslında Yugoslavya krizinin erken habercisi niteliğinde olup, Balkanlardaki istikrarsızlık potansiyelini simgeleyen mikro bir örnek olarak niteliğindediydi ve bunun ilk işaretleri 1989'da iktidara gelen Miloseviç'in milliyetçi çıkışlarıyla Kosova'daki halkı tahrik etmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Slobodan Miloseviç, Sırpların ülke içinde baskın konumda olması gerektiğini ifade eden radikal söylemleriyle Yugoslavya'nın dağılmasının önüne geçmeye çalışırken aynı zamanda ayrı bir önem verdiği Kosova'nın özerkliğini 1989'da kaldırmıştı. Bu durum Kosovalı Arnavutlar tarafından yoğun bir şekilde protesto edilirken aynı zamanda Belgrad'ın Kosova üzerindeki baskısını da arttırmıştı.

Aynı dönemde Yugoslavya'nın dağılması çerçevesinde Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'da krizler ve çatışmalar yaşanırken; Kosova muhalefeti, liderliğini İbrahim Rugova'nın yaptığı Kosova Demokratik Partisi (LDK) etrafında bir araya gelerek sivil itaatsizlik ve pasif direniş göstermiş ve Kosova'da Sırp'lardan ayrı bir sağlık ve eğitim sistemi kurmuştu. (Tılıç, 1998: 118) Ayrıca Kosova'da biri 1990 diğeri 1992'de düzenlenen iki ayrı referandumda katılanların ezici çoğunluğu bağımsızlık yönünde oy kullanmış ancak bu referandumlar gerek Belgrad tarafından gerekse uluslararası toplum tarafından kabul edilmemişti. Bu noktada Kosova muhalefeti, çatışmaya varmayan direniş yöntemleriyle bağımsızlık; en kötü ihtimalle de eski özerk pozisyonlarını geri kazanmaya çalışırken, Belgrad yönetimi, Hırvatistan ve Bosna'da yaşanan gelişmeler sonucu mülteci konumuna düşen Sırp'lara Kosova'ya yerleştirilerek demografik yapıyı kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeye çalışmaktaydı.

Belgrad'ın bu politikası maalesef bölgedeki krizi daha da derinleştirmiştir.

Rugova önderliğindeki pasif direniş, Yugoslavya krizini çözmeye yönelik ilk uluslararası girişimde Kosova sorununun da ele alınacağını beklemekle beraber, yaşanan gelişmeler muhalefetin beklentileriyle örtüşmedi. Nitekim Dayton Anlaşması, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan arasındaki sorunları çözerken; Anlaşma'da Kosova'ya değinilmemişti. Bunun üzerine Kosova muhalefetine inisiyatif LDK yerine Kosova Kurtuluş Ordusu'na (UÇK) geçmiş ve pasif direniş terk edilerek Arnavut muhalefetiyle Sırp güçleri arasındaki çatışmalar tırmanmaya başlamıştır. (Tılıç, 1998: 133) Sırp güçlerinin sivil halk üzerindeki saldırıları arttıkça, yerel ve uluslar arası kamuoyu tarafından UÇK'ya verilen destek de artmıştır. Dolayısıyla uluslararası kamuoyunda özellikle ilk dönemde UÇK'ya bir terör örgütünden ziyade Sırp saldırılarına yönelik bir direniş örgütü olarak bakılmıştır. Aslında UÇK'ya biraz sempati ile bakılmasının bir diğer nedeni de Arnavutların haklarını elde etmek için Dayton Anlaşması'na kadar pasif direniş sergilemeleri ve böylece Batı kamuoyunda saldırgan taraf imajını vermemiş olmalarıydı. Oysa Sırp'lar, Kosovalıların aksine Bosna-Hersek ve Hırvatistan'da gerçekleştirdikleri katliamlar nedeniyle sabıkalı durumdaydı.

ABD'nin Kosova Politikasında Etkili Olan Faktörler

Zamanlama ve içerik bakımından Bosna kriziyle karşılaştırıldığında, Kosova krizindeki Amerikan politikasının daha hızlı ve daha kararlı bir görünüme sahip olduğu ifade edilebilir. Kosova'da yaşanan krize yönelik Amerikan angajmanını tetikleyen en önemli olgu, bölgede oluşan istikrarsızlığın yayılma potansiyelinin oldukça yüksek olmasıydı. Bosna-Hersek'teki krize bölge içi veya bölge dışı güçlerin doğrudan müdahil olarak, çatışmaların tarafı olması ihtimali düşükken; Kosova'daki krizde durum farklıydı. Kosova'nın yanı sıra, Makedonya'da, Yunanistan'da ve doğal olarak Arnavutluk'ta bulunan Arnavut nüfusun olaylara müdahil olmasıyla krizin bütün bölgeyi ve dolayısıyla Avrupa'yı istikrarsızlaştırması olasılığı bulunuyordu. Ayrıca bölgedeki etnik Arnavutların dışında, Sırp'ların Ortodoks-Slav bağlantıları nedeniyle Rusya'nın, Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın, hatta Türkiye, ABD ve Slav-Ortodoks ekseninde kalan diğer güçlerin krize dâhil olması muhtemeldi. (Baranovskii, 1998)

ABD'nin Kosova politikasında etkili olan bir başka unsur ise, Washington'un Bosna krizinde ilk aşamada sorunun çözümünü Avrupa'ya bırakması ve Avrupa başkentlerinin çatışmaların önlenmesi noktasında başarısız olmalarıydı. Bir diğer ifadeyle, Bosna krizi, ABD'nin küresel üstünlüğü elinde tuttuğunu ve sorunların, Avrupa'da dahi olsa Washington'suz çözülemeyeceğini göstermişti. ABD bu bu nedenle Kosova krizinde

inisiyatifi üstlenmekte gecikmedi.

Ayrıca küçük bir toprak parçası olsa da Kosova ABD için stratejik açıdan çok daha önemliydi. Zira, krizin Sırp'ların lehine sonuçlanması, en fazla ABD'nin işine zorlaştırabilirdi. Bir diğer ifadeyle Bosna krizinde hem bölgesel hem de küresel anlamda stratejik üstünlüğünü arttıran Washington'un bu konumu gölgelenmiş, ayrıca bölgedeki Rus etkinliği artmış olacaktı.

Kosova'nın ABD açısından bir başka stratejik önemi, bölgedeki Arnavut varlığından kaynaklanmaktaydı. Zira, ABD'nin bu krizde aktif bir şekilde Kosovalı Arnavutların yanında yer alması, aynı zamanda bölgedeki Arnavutlarla uzun vadeli bir ittifak ilişkisine de zemin hazırlayacaktı. Bir başka ifadeyle, Avrupa Birliği'nin genişlemesi çerçevesinde düşünüldüğünde, ABD'nin bölgeden izole edilme ihtimaline karşı Kosova kartı sürekli ABD'nin elinde olacaktı. Nitekim, Kosova krizi sadece Kosova bölgesinde cereyan etse de, genel anlamda Arnavut sorunu Yunanistan'da, Makedonya'da ve Arnavutluk'ta uyku halinde olup istendiği zaman harekete geçirilebilme potansiyeline sahipti.³ Böylesi bir durumdaysa ABD'nin "kurtarıcı" ve sorun çözücü olarak bölgeye davet edilmesi kaçınılmaz hale gelecekti.

ABD'nin Kosova krizine müdahil olmasında etkili olan bir başka unsur, insani nedenlerle Kosova'ya aktif müdahalenin, gelecekteki Amerikan müdahalelerine bir emsal teşkil edecek olmasıdır. Zira, Soğuk Savaş sonrası dönemde demokrasi ve insan hakları söylemlerinin giderek artması, bu unsurların "soft power" olarak uluslararası politikada müdahale araçlarına dönüşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Bosna krizinde BM çerçevesinde ama NATO aracılığıyla geç de olsa yapılan müdahalenin ardından, Kosova'ya insani nedenler gerekçe gösterilerek gerçekleştirilecek bir müdahale, aynı zamanda ABD'nin bundan sonraki müdahalelerinde elini güçlendirmiş olacaktı. Kaldı ki insani gerekçelerle Washington öncülüğünde gerçekleştirilecek bir Kosova müdahalesi, aynı zamanda ABD'nin dünya genelindeki imajını da olumlu etkileyecekti. Son olarak, ABD'nin Bosna politikası çerçevesinde gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflerinin (Blank ve diğerleri, 1995: 4) aynı zamanda Kosova krizi için de geçerli olduğu ifade edilebilir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, Avrupa'nın sorun çözmede yeteneksiz olduğunun Bosna'da ortaya çıkmasından sonra, ABD'ye ve NATO'ya olan gereksinimin Batı kamuoyuna gösterilmesi önemliydi. Kosova krizi ile beraber, NATO ile ilgili tartışmalar sona erdiği gibi, ABD'nin Avrupa güvenliğine yapacağı katkı konusundaki kuşku da ortadan kalkmıştır. ABD, söz konusu krizlerle AB'nin Avrupa içi krizlerde öncü bir rolü olamayacağını da açıkça göstermiş oldu. Sonuçta 2010 Martına gelindiğinde BAB'dan

tamamen vazgeçilecekti.

BM, Uluslararası Dengeler ve NATO Müdahalesi

Clinton yönetimi, Kosova krizi konusunda önce uluslararası düzeyde çözüm arayışlarına gitti. Bu bağlamda öncelikle Bosna krizi esnasında kurulan ve ABD'nin yanı sıra İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya ve İtalya'nın da yer aldığı Temas gurubu tekrar aktif hale getirildi. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde de sorun ele alındı ve Konsey aldığı kararlarla (S/RES/1160: 1998; S/RES/1199: 1998; S/RES/1203:1998) Belgrad yönetiminin politikalarını eleştirerek saldırıları durdurmaya çağırdı. Bununla beraber Güvenlik Konseyi'nde Çin ve özellikle de Rusya'nın olası bir müdahaleye şiddetle karşı çıkması, Washington'un Kosova politikası önünde en büyük engeldi.

Rusya, Bosna krizinden farklı olarak ABD öncülüğünde bir askeri müdahale seçeneğine tamamen karşı çıkmaktaydı. Rusya'nın bu tutum farklılığının altında yatan neden ise Belgrad yönetimine yönelik bakışının değişmesiydi. Zira, Bosna müdahalesi esnasında Soğuk Savaş sonrası dönem politikalarını yeni yeni belirlemeye çalışan Moskova yönetimi, bu nedenle Yugoslavya'nın dağılması esnasında ortaya çıkan kriz karşısında net bir politika izleyememişti. (Stepanova, 1999: 4) Ayrıca, Miloseviç yönetiminin Moskova'da çıkan karışıklıklarda Yeltsin yerine komünistleri desteklemesi de Belgrad'ı gözeten politikalar izleme konusunda Moskova'nın isteksiz davranmasına neden olmuştu. Ancak Kosova krizinde durum daha farklıydı. Herşeyden önce Miloseviç'in politikaları değişmiş, artık Yeltsin'le aynı paralelde politikalar izlemeye başlamıştı. Ayrıca Kremlin yönetimi dağılmanın verdiği sarsıntıyı atlatarak, Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin politikasının temel parametrelerini ortaya koymuştu. Bu bağlamda Rusya, ABD'nin ve onun askeri uzantısı olarak değerlendirdiği NATO'nun eski Sovyet Cumhuriyetlerine, bir diğer ifadeyle doğal nüfuz alanına yönelik angajmanını ve NATO'nun genişlemesini kendi çıkarları için kabul edilemez olarak değerlendirmekteydi. (Arbatov, 2000: 1-2) Bu tür girişimleri kendisine yönelik tehdit olarak algılayan Moskova, Kosova krizi konusunda da ABD'nin liderliğini ve bölgede kendi (Rusya'nın) yerini almasını kabul etmek istemiyordu. (Baranovskii, 1998; Tılıç, 1999: 155) Bunun haricinde, Yeltsin yönetiminin Kosova krizindeki bu aktif muhalefeti ve krizin Rus kamuoyunda öncelikli gündem haline gelmesi, Moskova'nın, Rus kamuoyunun dikkatini yaşadığı ekonomik çalkantılardan uzaklaştırmaya çalışması olarak da düşünülebilir.

Son olarak Rusların o dönemde Çeçenistan'da yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında, ABD öncülüğündeki insani müdahalelerin önünün açılması, uzun vadede domino etkisi yaparak Rusya federasyonu topraklarında da benzeri müdahaleleri gündeme

getirebilirdi. (Arbatov, 2000: 17; Stepanova, 1999: 2) Bu nedenlerle Kremlin yönetimi, Bosna'dan farklı olarak daha açık bir şekilde askeri müdahale opsiyonuna karşı çıkmış; sorunun BM çatısı altında çözülmesini istemiş ve Güvenlik Konseyi'ne askeri müdahale önerisi getirildiğinde veto kartını çekinmeden kullanacağını açıkça ifade etmiştir.

Toparlamak gerekirse ABD ve İngiltere, krizi sona erdirmek için Belgrad yönetimine askeri müdahaleyi desteklerken, İtalya, Almanya ve Fransa gibi ülkeler daha ılımlı politikaların izlenmesini istemekte; Rusya ise askeri müdahale seçeneğine kesinlikle karşı çıkmaktaydı. Bu nedenle ABD, BM yerine doğrudan NATO aracılığıyla müdahale seçeneğini ön plana çıkarmıştı. NATO kapsamında olası bir müdahalenin planlamaları yapılırken, ABD temsilcisi Richard Holbrooke'un girişimleriyle Kosova'daki Sırp birliklerinin sayısını azaltma, AGİT denetleme istasyonunun ve NATO hava denetleme istasyonunun kurulması ile ateşkes konularında Miloseviç ile anlaşmaya varıldı. (Woehrel ve Kim, 2005: 3-4) Ancak Belgrad yönetiminin gerçekleştirdiği yeni saldırılar dolayısıyla bu anlaşmayı uygulamak mümkün olmadı.

Daha sonra ABD öncülüğündeki Temas Grubu, 29 Ocak 1999'da bir barış planı taslağı hazırlayarak Kosovalı Arnavutlara ve Sırp yönetimine sundu ve tarafları Paris yakınlarındaki Rambouillet'ye davet ederek taslağı kabul etmelerini istedi. Ayrıca müzakere masasına oturmaları için de her iki tarafa NATO aracılığıyla baskı yapıldı. Kosova'ya Yugoslavya içinde geniş bir otonominin öngörüldüğü 3 yıllık geçici çözüm sunan planda, ayrıca NATO güçlerinin de gözlemci olarak bölgeye yerleşmesi öngörülmekteydi. (Rambouillet Agreement: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html, e.t. 04/05/2006). Plan, UÇK'nın temsil ettiği Kosova tarafınca 18 Mart 1999'da imzalanmakla beraber, Sırp tarafı planı imzalamayı reddetmiştir. Bu noktada, Belgrad yönetiminin uzlaşmaz bir tavır takınması üzerine 24 Mart 1999'da NATO operasyonu başlamıştır.

NATO'nun bu operasyonu, iki açıdan Bosna operasyonundan farklıydı. İlk olarak NATO, Bosna operasyonunda BM tarafından yetkilendirilerek operasyonu gerçekleştirmişti. Ancak, bu defa ABD, büyük ölçüde Rus vetosundan çekindiğinden müdahale konusunu Güvenlik Konseyi'ne getirmemiş ve NATO operasyonunu BM'nin herhangi bir yetkilendirmesi olmadan gerçekleştirmişti. Bir başka ifadeyle ABD, hem Çin'i hem Rusya'yı by-pas ederek bu operasyonu başlatmıştı. Rusya ve Çin ise operasyonun başlamasıyla Güvenlik Konseyi'ni acil toplantıya çağırarak operasyonun durdurulmasını istemişti. Operasyona şiddetli tepki gösteren Moskova ve Pekin'e göre, Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan müdahaleyi başlatanlar, aynı zamanda yaşanacaklardan sorumlu olacaktı. Ayrıca

Yeltsin (2001: 222), “ABD öncülüğündeki bu müdahalenin özünde NATO’nun 21. yüzyıla dünya jandarması üniformasıyla girme çabası” olduğunu belirtmiş ve Rusya’nın böyle bir durumu kabul edemeyeceğini dile getirmişti.

Sonuçta NATO operasyonu, Rusya’nın özel temsilcisi Victor Chernomyrdin’in yoğun çabaları sonucunda Miloseviç’in koşulları kabul etmesiyle sona ermiştir. Bu noktada Moskova yönetimi, NATO operasyonu devam ettikçe hem kendi kamuoyu hem de Slav-Ortodoks kamuoyu nezdinde prestij kaybettiğini düşündüğünden eski Başbakanını krizi çözmesi için görevlendirmişti. (Ignatieff, 2000: 107; Yeltsin, 2001: 226) ABD ise Miloseviç kendi koşullarını kabul etmediği sürece NATO operasyonunun süreceği sinyali vermektedir. Yapılan anlaşmaya göre (Yeltsin, 2001: 226) Kosova’daki bütün Yugoslav güçleri çekilecek, NATO ve Rusya barış gücü olarak bölgeye yerleşecek ve Kosova’da kalıcı kurumlar oluşturulana kadar resmi olarak Sırbistan’a bağlı ama uluslararası yönetime sahip bir bölge olacaktır.

Washington’un Kriz Sonrası Politikası: Kosova’nın Bağımsızlık Süreci

Bosna-Hersek sorunundan farklı olarak Kosova krizi sonucunda bölgenin ayrı bir devlet olması yerine Yugoslavya’ya bağlı kalmasına karar verilmiş ancak bölge sonradan uluslararası yönetime devredilmişti. Bu doğrultuda NATO müdahalesi için onayı alınmayan BM Güvenlik Konseyi’nde 10 Haziran 1999’da alınan 1244 sayılı kararla (S/RES/1244: 1999), BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) kurulmuş ve kriz sonrasındaki politikaların çözümü için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Karara göre (S/1999/779: 1999) UNMIK, sivil yönetiminden BM’nin, kurumsal inşasından AGİT’in, mültecilerin geri dönüşünden BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin ve yeniden yapılandırılma faaliyetlerinden AB’nin öncelikli olarak ilgileneceği dört ana organdan oluşmaktaydı. Ayrıca 1244 sayılı karar doğrultusunda NATO barış gücü (KFOR) Kosova’ya yerleşmiş ve ABD’yi de şaşırtan biçimde Piriştine havaalanına indirme yapan Rus birliklerinin de KFOR’a katılımı sağlanmıştır. Yaşanan gelişmeler ekseninde düşünüldüğünde, ABD’nin Kosova krizi sonrasında askeri anlamda Kosova’da bulunduğunu belirtmekle beraber UNMIK çerçevesinde inisiyatifini Avrupa Birliği’ne devrettiği görülmektedir. Nitekim, ABD’nin Kosova’ya yönelik yaptığı harcamalar göz önüne alındığında da bu sonuç doğrulanmakta: ABD 1999 ve 2000 yıllarında Kosova’da askeri ve sivil harcamalar için toplam 6.384 milyar dolar ayırırken; bunun 5.157 milyar dolarını askeri harcamalar için kullanmış; 1.227 milyar dolarını ise insani yardım, yeniden yapılandırma yardımı, BM ve AGİT barış gücü yardımını da kapsayan sivil harcamalar için kullanmıştır. (Woehrel ve Kim, 2001: 13)

Bununla beraber, ABD'nin Kosova'daki askeri varlığını sürdürmeye özen gösterdiği de belirtilmelidir. Zira, 2000 Başkanlık seçimleri öncesinde Cumhuriyetçi Parti adayı olan George H. Bush, seçim kampanyasında ABD'nin Balkanlardaki askeri gücünü tamamen geri çekeceğini ifade ederken, Başkanlığı kazanmasının ardından bu söylemini terk etmiştir. Bunun yerine Bush, *"Kosova'daki askerlerini tek taraflı olarak çekmeyeceklerini"* ifade etmiş ve Rusya'ya atıfta bulunarak *"bölgeye diğer ülkelerle beraber geldiklerini ve bölgeden beraber ayrılacaklarını"* belirtmiştir. (Woehrel ve Kim, 2005: 19) Aslında ABD'nin Kosova'da stratejik bir konuma sahip hale gelmesi ve en büyük askeri üssünü burada kurması, Washington'un Kosova'ya olan ilgisini açıklamaktaydı. Avrupa basınına 2000 yılında sızan bazı Avrupalı siyasetçilerin şu ifadesini hatırlamakta yarar var. *"ABD, Yugoslavya'yı Bondsteel Üssü'nü kurmak için bombalamış"... "Amerikan askerleri 'kurtarıcı' olarak çiçeklerle karşılandı Kosova'da. Dönemin Başkanı Bill Clinton da öyle."*

Kosova'da kriz sonrasında yeniden yapılanma faaliyetleri ve kalıcı kurumların oluşturulması çabaları son dönemlerine doğru gelirken sürecin önündeki en büyük engel Kosova'nın nihai statüsü sorunuydu. Bu çerçevede kriz esnasında Kosovalı Arnavutları destekleyen ve operasyon esnasında UÇK'dan NATO'nun kara gücü gibi yararlanan ABD, 2003 sonlarında eğer Kosova'nın standartları yerine getirdiğine karar verilirse 2005 yılı ortalarında nihai statü görüşmelerini başlatacağını açıklamıştı. UNMIK ise 31 Mart 2004'te oldukça kapsamlı bir Standartlar Planı yayınlamaya Kosova yönetiminin bunları yerine getirmesini istemişti. (Woehrel ve Kim, 2005: 8-9) Ancak UNMIK'in standartları ortaya koyduğu dönemde Kosova'da Sırplarla Arnavutlar arasında etnik çatışmaların ortaya çıkması nedeniyle standartların yerine getirilmesi gecikmiş ve nihai statü görüşmelerine başlanamamıştı.

BM Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari'nin hazırladığı ve Genel Sekreter aracılığıyla 2007 Martında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu Plan (S/2007/168: 2007), Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin gelinen en son aşamayı göstermekteydi. Kosova'ya uluslararası gözetim altında bağımsızlık verilmesini ve Kosova'daki azınlık haklarının da garanti altına alınmasını öngören Ahtisaari Planı, Sırbistan'ın tepkisine neden olmuştur.⁴ ABD ise bu Plan'a yönelik desteğini dile getirerek konuyu öncelikle BM Güvenlik Konseyi'nde çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. AB'nin de desteklediği Plan için Güvenlik Konseyi'ne sunulan tasarılar ise Rusya tarafından kabul edilmemiştir. Zira Rusya, Sırbistan'ın kabul etmediği bir tasarıya sonuna kadar karşı çıkacağını ifade etmiştir. Buna karşılık ABD, Rusya'yı ikna etmek için AB'nin de desteğini alarak farklı tasarılar üzerinde çalışmış; başarılı olamayınca da Rus vetosunu aşmak için konunun Güvenlik Konseyi gündeminden alınıp yeniden aktif hale getirilen Temas

Grubu'na havale edilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda George Bush 2007 Haziranında Arnavutluk'a yaptığı ziyarette *"bağımsızlık öngören Ahtisaari Planı'nı desteklediğini ve sürecin bir an önce bağımsızlıkla sonuçlandırılması gerektiğini"* ifade etmiş ve Rus vetosu ile Sırbistan'ın karşı çıkışını kastederek, *"eğer süreçte diplomatik ilerleme sağlanmazsa, ABD'nin harekete geçeceğini; çünkü Kosova'ya bağımsızlık verme zamanının geldiğini"* belirtmiştir.(The White House, 2007, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/06/20070610-1.html>, e.t. 10/07/2007).

Sonuçta Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ABD hemen yeni devleti tanıma yoluna gitmiştir. Günümüzde 22'si AB üyesi olmak üzere 65 devlet Kosova'nın bağımsızlığını tanımış bulunuyor. Ancak Yunanistan, Romanya, İspanya, Slovakya ve Kıbrıs gibi AB üyeleri ile Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleri gibi devletler Kosova'nın bağımsızlığını henüz tanımamıştır. Sırbistan'ın konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na götürmesi (International Court of Justice, 2010) ve Divan'ın orta yollu bir karar vermesine rağmen, özellikle Sırbistan ve Rusya Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacaklarını belirtmişlerdir. Ancak ABD'nin Kosova'nın bağımsızlığı konusundaki net tavrı devam etmektedir. Bu bağlamda 21 Mayıs 2009'da Kosova'yı ziyaret eden Amerikan Başkan Yardımcısı Joe Biden Kosova Meclisi'nde yaptığı konuşmada, *"Kosova'nın bağımsızlığının korunmasının Obama yönetimi açısından bir öncelik olduğunu"* belirtmiştir. (The White House, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-The-Vice-President-To-The-Assembly-Of-Kosovo/, e.t. 17.08.2010) Ayrıca ABD'nin yoğun desteğiyle Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan devlet sayısının artacağı öngörülebilir.

Makedonya Krizi ve Amerikan Politikaları

Yugoslavya'nın dağılma sürecinde 8 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eden Makedonya, diğer eski Yugoslav cumhuriyetlerinden farklı olarak, herhangi bir çatışma veya savaş yaşanmadan Yugoslavya'da ayrılan tek cumhuriyet olmuştur. Bununla beraber, Makedonya'nın kırılgan yapısı, bölge ülkelerinin farklı tutumlarıyla birleşince, bağımsızlığından itibaren ülkede sorunlar eksik olmamıştır. (Pettifer, 1992: 476-477) Ülkenin etnik yapısı ve istikrarlı bir devlet altyapısının bulunmaması, Makedonya'nın yaşadığı içsel sorunlara kaynaklık etmekteyken; özellikle Bulgaristan ve Yunanistan'ın tutumları, 1990'lı yıllarda yaşanan dışsal sorunlara kaynaklık etmiştir.

İçsel açıdan bakıldığında Makedonya nüfusundaki etnik heterojenlik ve 1990'lı yıllarda Makedon yetkililerin uyguladığı bazı politikalar, sorunların ana kaynağını teşkil etmekteydi. Bu bağlamda her ne kadar nüfusun yüzde 64 olarak çoğunluğunu etnik

Makedonlar oluştursa da ülkede yüzde 25 oranında azımsanmayacak bir Arnavut nüfusu, ayrıca yüzde 4 civarında Türk, yüzde 3'e yakın Roman ve yüzde 2 civarında da Sırp yaşamaktaydı. 1990'lı yıllarda Balkanlarda yaşanan etnik/dinsel çatışmalar ve Makedon yetkililerin ulus inşa sürecini pekiştirme çabaları, etnik gerilimi arttıran bir faktör olmuştur. Bunun yanı sıra bölge ülkelerinden Bulgaristan, Makedonya'nın bağımsızlığını 1991'de tanıırken, Makedon halkını ve Makedon dilini tanımamıştır. Bulgaristan'a göre "*Makedon halkı şeklinde bir halk bulunmamakta; Makedonya'da yaşayan Slavlar, Bulgar soyundan*" gelmekteydi. (Kojouharov, 2004: 282) Yunanistan ise sadece Makedonya'yı tanımamakla kalmamış, aynı zamanda 1993'e kadar bu ülkenin BM'ye üyeliğini de engellemiştir. Makedonya'nın BM üyeliği 1993'te *Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya* (FYROM: Former Yugoslav Republic of Macedonia) şeklinde kabul edilmiştir. Yunanistan isim sorununun haricinde, Makedonya'nın bayrağını değiştirmesi ve anayasasında değişikliklere gitmesi için 1994 Nisanından 1995 Ekimine kadar sınırlarını kapatarak Makedonya'ya kapsamlı bir ambargo uygulamıştır. (Roudometof, 2002: 33-34) Dolayısıyla bu dönemde eski Yugoslavya'da yaşanan savaşlar, Yunan ambargosuyla birleşince, Makedonya'nın zaten iyi durumda olmayan ekonomik durumu kötüleşmeye başlamıştır. Bu bağlamda 1990'lı yılların başlarında Yunanistan'ın tanımadığı, Belgrat yönetimi ile sınır anlaşması bulunmayan ve Bulgaristan tarafından tanınsa da kimliği ve dili kabul edilmeyen Makedonya, aynı zamanda Balkanlarda yaşanan çatışmaların sıçrayabileceği en muhtemel alan olmuştur.

Makedonya'nın bu hassas konumu, ister istemez uluslararası toplumun da dikkatini çekmiş ve herhangi bir çatışma veya savaş durumu olmamasına rağmen Güvenlik Konseyi'nin 11 Aralık 1992'de almış olduğu 795 sayılı kararla (S/RES/795: 1992) Makedonya topraklarında UNPROFOR'un (UN Protection Force) kurulmasına karar verilmiştir. Bu noktada BM'nin bir savaş sonrası barış gücü olmasından ziyade, tarihte ilk defa önleyici bir amaçla kurduğu UNPROFOR, Makedonya'nın Sırbistan-Karadağ ve Arnavutluk sınırlarında konuşlanarak gözlemler yapması ve Makedonya'nın güvenliğine ve istikrarına zarar verecek gelişmeleri rapor etmesi öngörülmüştü. BM, 31 Mart 1995'te almış olduğu 983 sayılı kararla bir adım daha ileri giderek, UNPROFOR'u, benzeri görevler içeren ancak önleyici niteliği daha öne çıkan UNPREDEP (UN Preventive Deployment Force) ile değiştirmiştir. UNPREDEP, Güvenlik Konseyi'nin 25 Şubat 1999'daki oylamada, görev süresinin Çin tarafından veto edilmesine kadar görevini devam ettirerek Makedonya'nın güvenliğinin ve ülkesel bütünlüğünün korunmasında önemli rol oynamıştır.

Bu arada 1995 Ekiminde Makedonya ile Yunanistan arasında yapılan geçici bir anlaşmayla hem Atina'nın uygulamış olduğu ambargo son bulmuş hem de Makedonya'nın

diplomatik alanda tanınmasının önü açılmıştır. (Roudometof, 2002: 34) Nitekim Yunanistan'ın uluslararası kuruluşlara üyeliğini sürekli olarak engellediği Makedonya, bu anlaşmadan sonra anayasal adıyla olmasa da FYROM olarak Avrupa Konseyi (EC) ve AGİT (OSCE) gibi uluslararası kuruluşlara ve NATO'nun Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace) programına katılmıştır. Ayrıca Bulgaristan'la da 1999'da anlaşmaya varan Makedonya, Bulgaristan'ın içişlerine karışmamayı taahhüt ederken; Bulgaristan bunun karşılığında Makedon dilini tanımış ve Makedon soyu üzerindeki iddialarını dillendirmekten vazgeçmiştir. (Kojouharov, 2004: 282,292) Bu anlaşmanın ardından Makedon-Bulgar ilişkileri yapılan ticari anlaşmalarla gelişmeye devam etmiştir.

Makedonya, 1990'ların sonuna gelindiğinde gerek BM'nin önleyici güçle yaptığı katkı gerek Yunanistan'la imzalanan geçici anlaşma gerekse Bulgaristan'la vardığı anlaşma sonucunda istikrarını göreceli olarak sağlamıştır. Ancak Yunanistan'la henüz isim konusunda nihai bir anlaşmanın yapılmamış olması ve özellikle Kosova'da yaşanan savaşın Makedonya'ya yayılma ihtimali gibi istikrarsızlık unsurları Üsküp yönetimini zor durumda bırakmıştır. (Vaknin, 2009: 157-158, 676; Rossos, 2008: 276) Bununla beraber Yunanistan'la isim konusunda 1995'te başlayan müzakerelerin devam etmesi ve Kosova krizinde ABD'nin aktif angajmanı sayesinde söz konusu krizlerden minimum hasarla çıkılabildiği.⁵

ABD'nin Makedonya'yı tanınması ve diplomatik ilişki kurması, Yunanistan'ın isim konusundaki itirazları ve ABD'deki Yunan lobisinin de baskısı nedeniyle, 8 Şubat 1994'e kadar gerçekleşmemiştir. Bu tarihte gerçekleşen tanıma ise Makedonya'nın anayasal adından ziyade FYROM olarak tanıma şeklinde olmuştur. Washington aynı kaygılardan hareketle, Makedonya ile tam diplomatik ilişkilerin kurulmasını 1995 Eylülünde gerçekleştirmiştir. (Shea, 1997: 186) Bununla beraber, Makedonya'da doğacak bir istikrarsızlığın bölgesel krizleri daha da derinleştireceğinin farkında olan ABD, UNPROFOR'a destek vererek BM çatısı altında Makedonya'ya Amerikan askerlerini yerleştirmiştir. Sayısı 300 civarında olan bu askeri birlik, ABD'nin Balkanlara yerleşen ilk askeri birliği olması açısından önemlidir.

Makedonya'nın istikrarını ve dolayısıyla bölgesel istikrarı sarsacak en önemli gelişme ise şüphesiz 2001 başında, ülkedeki Arnavutlarla Üsküp yönetimi arasında yaşanan çatışmalar olmuştur. Bu bağlamda çatışmalar, Üsküp yönetiminin Sırbistan-Karadağ ile 2001 Şubatında sınır anlaşması imzalamasının ardından, özellikle Kosova sınırında yaşayan Arnavutlarla Makedon güçleri arasında başlamıştır. Çatışmalarda Makedonya'daki etnik Arnavutlar *Ulusal Kurtuluş Ordusu (NLP-National Liberation Army)* adı altında örgütlenmiş ve ülkedeki etnik Arnavut azınlığın haklarının genişletilmesi talebiyle Makedon güvenlik güçlerine yönelik saldırılar düzenlemeye başlamıştır. (Pond, 2006: 172-173) Yaklaşık sekiz ay süren çatışmalar,

önceleri sadece ülkenin güneyiyle (Kosova sınırıyla) sınırlıyken giderek Üsküp'e doğru yayılarak yönetimi tehdit etmeye başlamıştır. (Philips, 2004: 85-115) Bu noktada Makedonya'ya yönelik Amerikan angajmanı, Üsküp'ün söz konusu krizi atlattırmasında önemli rol oynamıştır.

ABD'nin Makedonya Politikasında Etkili Olan Faktörler ve Krize Müdahale

ABD'nin Makedonya'ya yönelik politikası esasında özelde Kosova sorununun genelde ise Balkanlardaki dağılık durumda olan Arnavut nüfusu konusunun gölgesinde gelişmiştir. Bu bağlamda Makedonya, aslında ABD açısından başlı başına bir önem taşımaktan ziyade, bu ülkenin önemi, yaşanacak bir krizin bölgesel denkleme yaratacağı etkiyle ilişkilidir. Zira Bosna'dan ve hatta Kosova'dan farklı olarak Makedonya'nın heterojen olan etnik yapısı, bölgede yer alan bütün güçleri içine çekecek bölgesel bir savaşın yaşanmasına neden olabilirdi. Böylesine bir durum ise, ABD'nin 1990'lı yıllarda genel anlamdaki Balkan angajmanını sekteye uğratabilirdi. Bu nedenle ABD Bosna ve Kosova'dan farklı olarak Makedonya'da özellikle önleyici diplomasiyi kullanarak olası istikrarsızlık unsurlarının önüne geçmeye çalışmıştır.

Kosova politikasında etkili olan Avrupalı müttefiklerin yetersizliği ve başarısızlığı ile ilgili faktör, Washington'un Makedonya politikasında da etkili olmuştur. Ancak burada öncekinden farklı olarak, krizin çözümünün Avrupalı müttefiklere bırakılması durumunda yaşanacak başarısızlıkların maliyeti en fazla ABD'yi olumsuz etkileyecekti. Zira, özellikle Kosova krizinin çözümünün ardından ABD, oluşan güç boşluğunu doldurarak uzun vadeli olacak şekilde bölgeye angaje olmuştu. Oysa Makedonya'da yaşanacak bir krizin büyümesi, Washington'un Balkanlarda 1990'lar boyunca oluşturmaya çalıştığı yeni statükoyu değiştirebilirdi.

Ayrıca ABD'nin Makedonya'daki krize hem Balkanlardaki Arnavut varlığını rahatsız etmeden hem de Üsküp'ün istikrarına zarar vermeden bir çözüm bulması önemliydi. Nitekim Kosova krizi esnasındaki angajmanı ile Washington, Arnavutluk ve Kosova'nın yanı sıra bölgedeki diğer etnik Arnavutlarla da iyi ilişkiler kurmuş ve uzun vadeli bir stratejik ittifakın yolunu açmıştı. Ancak ABD'nin Makedonya krizine müdahil olmaması veya müdahil olup, krizi Arnavutların rahatsız olacağı bir çözümle sonlandırması, söz konusu ittifak ilişkisini zedeleyebilirdi. Oysa krize Üsküp'ün istikrarını koruyarak Arnavutlar lehine çözüm bulunması, ABD açısından Balkanlarda Kosova ve Arnavutluk'un yanısıra Makedonya'nın da mutlak desteğinin kazanılması anlamına gelecekti.

Aslında yukarıda belirtilen siyasi ve stratejik nedenlerin dışında ABD'nin

Makedonya politikasında ekonomik faktörler de rol oynamıştı. Zira Bulgaristan'ın Burgaz limanından Arnavutluk'un Vlore limanına kadar döşenmesi düşünülen *AMBO (Albanian-Macedonian-Bulgarian Oil Company)* boru hattı projesi, Makedonya'dan geçmekteydi. (Philips, 2004: 183) Dolayısıyla bu hattın Makedonya'dan geçmesi, Makedonya'da istikrarsızlık istenmemesi için yeterli bir sebepti. Ayrıca Makedonya'da yaşanacak bir istikrarsızlığın Arnavutluk ile Bulgaristan'ı karşı karşıya getirmesi olasılığı, İngiliz ve Amerikan petrol şirketleri tarafından desteklenen bu boru hattı projesinin başarısız olmasına yol açabilirdi.

ABD'nin krize müdahil olması ve krizi başarılı bir şekilde çözüme kavuşturması, Washington'un uluslararası saygınlığı açısından da önemliydi. Zira Clinton'ın görev süresinin sona erdiği ve George W. Bush'un görevine henüz yeni başladığı bir dönemde meydana gelen bu insani krize başarılı bir çözüm bulunup bulunmaması, ABD'nin çatışmaların çözümüne yönelik taahhütlerini perçinlemesi kadar, göreve yeni başlayan Bush yönetimi açısından da ilk uluslararası sınav niteliğindedi.

Ayrıca, Makedonya'da yaşanan krizde, çatışmaların, diğer ülkelere ve bölgelere yayılmadan sona erdirilmesi önemliydi. Zira çatışmaların başında sürece müdahil olunmasaydı, diplomatik yöntemlerle çözülebilecek olan krizin derinleşmesi, yayılması ve askeri müdahale opsiyonunun devreye sokulması gerekebilirdi. Bu bağlamda, her ne kadar barışı koruma misyonu yürütebilse de AB'nin operasyonel açıdan tek başına bütüncül ve koordineli bir askeri müdahaleyi gündeme getirme olasılığı zayıftı. AB'nin askeri bir müdahalede başarılı olacağını varsaysak bile; ABD'nin süreci dışarıdan izlemek yerine, süreçte belirleyici olmayı tercih etmesi kendi açısından daha rasyonel bir karardı.

Özellikle son faktörün etkisiyle harekete geçen Amerikan yönetimi, 2001 Haziranında James Pardew'i özel temsilci olarak görevlendirmiştir. Pardew'in yanı sıra AB Özel Temsilcisi François Leotar'ın da katıldığı müzakereler sonucunda önceki krizlerden farklı olarak nispeten kısa sürede, 13 Ağustos 2001'de çözüme ulaşılmış (Popetrevski ve Latifi, 2004, ss. 29-31) ve ikisi Makedon ikisi Arnavutların temsil edildiği dört büyük Makedon siyasi partisinin katılımıyla *Ohrid Çerçeve Anlaşması* imzalanmıştır.⁶ Bu anlaşmada kazanan en önemli taraf ABD olmuştur. Zira deyim yerindeyse, ABD tek bir kurşun atmadan, hem önceki kazanımlarını korumuş hem de taraflar arasında üstlendiği rol sayesinde bölgedeki etkisini ve prestijini arttırmıştır. Anlaşmada, Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski'nin ve AB Özel Temsilcisinin yanı sıra ABD Temsilcisi Pardew'in de imzasının bulunması bu açıdan önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Anlaşmaya göre, (Ohrid Framework Agreement,

www.faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf, e.t. 16.08.2010) etnik Arnavutlar silah bırakacaklar ve saldırılara son vereceklerdi. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesini ve yetkilerinin artırılmasını öngören anlaşma, bu bağlamda yerel güvenlik görevlilerinin seçilmesini ve nüfusun yüzde 20'sinin farklı bir dil konuşması durumunda, resmi dil olan Makedonca'nın yanı sıra söz konusu dilin de resmi dil olarak kabul edilmesini öngörmekteydi.⁷ Bu gibi yerlerde, söz konusu dilde yüksek öğrenim verilmesi de devlet tarafından desteklenecekti. Azınlıkların siyasal ve kültürel haklarında iyileştirmeler yapılmasını öngören anlaşma, parlamentoda azınlık haklarını ilgilendiren konularda, çoğunluğun yanı sıra azınlık gruplarının da çoğunluğunun aranması (çifte çoğunluk) koşulunu getirmekteydi.

Toparlamak gerekirse, Makedonya içinde başlayan 2001 krizi henüz ülke dışına taşmadan ve askeri müdahale gerektirmeden diplomatik yöntemlerle kolayca çözüme kavuşturulabilmişti. Şüphesiz bu krizin çözümünde ABD'nin katkısı oldukça büyüktür. Ancak başta AB olmak üzere diğer aktörlerin de Makedonya'daki istikrarsızlığın bölgeye yayılmadan önlenmesini istemeleri ve bu amaçla ABD'ye destek vermeleri, krizin hızlı bir şekilde çözülmesinde etkili olmuştur. Aynı durum, aşağıda ele alınacak olan kriz sonrası dönemdeki Makedonya politikası için de geçerlidir.

ABD'nin Kriz Sonrası Makedonya Politikası

ABD'nin kriz sonrası Makedonya politikası ele alındığında, Washington'un kriz sonrası süreçte doğrudan bir inisiyatif üstlenmediği söylenebilir. Zira ABD, 11 Eylül saldırılarının ardından dikkatini terörle mücadele bağlamında önce Afganistan ve ardından da Irak üzerinde yoğunlaştırmıştı. Güvenlik politikalarının Afganistan ve Irak odaklı görüldüğü bu dönemde, ABD'nin 1990'lı yıllarda bile Orta Doğu veya Orta Asya kadar hayati bir bölge olarak görmediği Balkanların, Amerikan politikalarında tekrar ikinci plana düşmesi doğaldı. Bununla beraber, Makedonya'daki krizin ardından yapılan Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın gereklerinin yerine getirilmesi için bölgeye yönelik angajmanını tamamen sona erdirmeyen ABD, hem NLA'nın silahsızlandırılmasında hem de Makedon yetkililerin söz konusu reformları hayata geçirmesi konusunda rol oynamaya devam etmiştir. ABD'nin buradaki rolü, aktif bir şekilde inisiyatif üstlenmekten ziyade taraflar üzerinde baskı oluşturarak, sürecin istikrarsızlaşmasını engellemek şeklinde olmuştur.

Washington, ayrıca anlaşmanın yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için önce NATO üzerinden daha sonra ise AB üzerinden uygulanan politikalara destek vermiştir. Bu bağlamda Makedonya'daki etnik Arnavut gerillalarının silahlarının toplanması için NATO, yaklaşık

4,000 askerle bir operasyon (Operation Essential Harvest) gerçekleştirmiştir. (Pond, 2006: 176) Yaklaşık bir ay süren bu misyonda NLA kendisine bağlı birlikleri dağıtmış ve gerillaların silahları büyük ölçüde teslim edilmiştir. Bunun ardından yine NATO tarafından, Çerçeve Anlaşması'nın uygulanmasını sağlamak için ülkede bulunan uluslararası sivil personelin korunması ve sürecin gözlenmesine yönelik yaklaşık 700 askerin katıldığı bir başka operasyon (*Operation Amber Fox*) başlatılmıştır. (Pond, 2006: 176)

2002 Aralığında AB'nin Kopenhag zirvesine kadar NATO tarafından yürütülen misyon, bu tarihten itibaren AB ile eşgüdümlü bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır.⁸ 31 Mart 2003'te NATO'nun Makedonya'daki askeri görevini resmi olarak *AB Acil Tepki Gücü'ne* (*EU's Rapid Reaction Force*) devretmesi ve AB'nin *Konkordiya* (*Concordia*) misyonunun başlaması ile sürecin artık AB'nin inisiyatifine geçtiği görülmektedir. (Council of the European Union, [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council%20Decision%20launch%20of%20the%](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council%20Decision%20launch%20of%20the%20), e.t. 17.08.2010) Nitekim 15 Aralık 2003'te bu misyonun da sona ermesinin ardından, yine AB bağlamında *Proxima* adlı bir AB Polis Gücü kurulmuştur. (Council of the European Union, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ProximaBrochure.pdf>, e.t. 17.08.2010) Yaklaşık 200 kişiden oluşan bu misyon, aslında Makedonya'daki istikrarda gelinen noktayı da göstermekteydi. Zira silahsız olan bu misyon, sıradan kolluk görevlerini yerine getirmekten ziyade yerel polis gücünün eğitilmesini amaçlamaktaydı. Görev süresi normalde bir yıl olup, bir yıl daha uzatılan *Proxima*, 14 Aralık 2005'te son bulmuştur.

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, süreçte her ne kadar siyasal desteğini verse de Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın ardından ABD'nin Makedonya'daki NATO operasyonlarına askerlerini göndermemiş olmasıdır. (Kim, 2008: 11) Şüphesiz ABD'nin bu tavrı, Bosna veya Kosova'ya müdahale ederken dikkate aldığı asker kaybının doğuracağı siyasi risklerle ilişkili değildir. Zira bu görevlerde olası asker kaybı Bosna ve Kosova'ya nazaran minimum düzeydeydi. ABD'nin bu politikası, o sırada Afganistan'da savaşıyor olması ve Irak'a müdahaleye hazırlandığı için oluşan asker ihtiyacı ile de açıklanamaz. Zira Makedonya'daki görev güçlerinin tümü, Washington için nicelik açısından oldukça sembolik sayılabilecek düzeydeydi. Bu bağlamda ABD'nin politikası, Bosna ve Kosova'daki kriz sonrası dönemlerde izlenmiş olduğu politikalarla paralel olarak, istikrarsızlığın önlenmesinin hemen ardından, yeniden yapılanma sürecinin AB'ye devredilmek istenmesi ile açıklanabilir. Nitekim ABD'nin Makedonya'daki kriz sonrası yeniden yapılanma sürecini AB'ye devretmesi, hem AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturmasına katkı yapacak, hem de AB'ye krizlere müdahale ve yeniden yapılanma süreçleri konusunda deneyim kazandıracaktı.

Böylece ABD, durum kendisi için aciliyet gerektirmedikçe ve çıkarlarını doğrudan etkilemedikçe, Balkanlarda çıkacak olan küçük istikrarsızlıklara doğrudan askeri bir müdahale gereksinimi duymayacaktı.

ABD'nin kriz sonrası dönemdeki bu politikasını Makedonya'ya kayıtsız kalması şeklinde yorumlamak yanlış olur. Zira ABD Makedonya'daki istikrarsızlığın giderilmesi için 2001 sonrasında her ne kadar askeri katkı yapmamışsa da Üsküp'ün istikrarını koruması için büyük çaba sarf etmiştir. Kriz sonrası dönemdeki bu çabaların başındaysa, ABD'nin Makedonya'yı FYROM yerine, anayasal ismi olan *Makedonya Cumhuriyeti* olarak tanıması gelmektedir. (Kim, 2008: 16) Bu bağlamda ABD'nin bu kararının zamanlaması oldukça önemlidir. Çünkü Ohrid Çerçeve Anlaşması kapsamında adem-i merkezi bir yapının (decentralisation) oluşturulmasına yönelik olarak 7 Kasım 2004'te bir referandum düzenlenecekti ve bu referandum sonucunun olumsuz çıkması, krizin başından beri harcanan diplomatik çabaları boşa çıkarıp istikrarsızlığın yayılması sonucuna yol açabilirdi. ABD bunu önlemek için bir taraftan Makedonya'da bütün taraflar üzerinde siyasi baskı yapmış; diğer taraftan referandumdan üç gün önce 4 Kasım 2004'te Makedonya'yı anayasal adıyla tanıdığını ilan etmiştir. Sonuçta, bu kararın da etkisiyle oylanan referandum sonucunda adem-i merkezi yapı kabul edilmiş ve Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın en önemli ayaklarından birisi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ABD'nin bu tutumu, diğer devletlerin de Makedonya'yı anayasal adıyla tanımasını teşvik etmiştir. Günümüzde BM üyelerinin yüzde 70'e yakını Makedonya'yı, FYROM yerine anayasal ismi olan *Makedonya Cumhuriyeti* olarak tanımaktadır.

ABD, Makedonya'nın istikrarsızlık unsurlarından birisi olan Yunanistan'la yaşanan isim sorunu konusunda BM çerçevesinde girişimlerini sürdürmektedir. Bu bağlamda Yunanistan ve Makedonya arasında 1995'te imzalanan geçici anlaşmadan bu yana müzakereler devam etmekle beraber, ABD'li eski diplomat Matthew Nimetz'in BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi sıfatıyla yaptığı arabulucuk girişimlerinden henüz bir sonuç alınamamıştır. Yunanistan'ın vetosu yüzünden NATO ve AB gibi uluslararası kuruluşlara üye olma konusunda sıkıntılar yaşanmakla beraber, en azından Atina'nın Makedonya üzerindeki baskısının 1990'lardaki kadar etkili olmadığı söylenebilir.

Toparlamak gerekirse, 1990'ların başında bağımsızlığını kazandıktan sonra içsel ve dışsal birçok istikrarsızlık unsurunun söz konusu olduğu Makedonya'nın bu sorunları aşmasında ABD'nin ciddi katkısı olmuştur. İçsel açıdan bakıldığında her ne kadar ekonomik sıkıntılar bir istikrarsızlık unsuru olarak varlığını devam ettirse de 2001'deki çatışmalarla yoğunluğunu arttıran etnik ayrışmalar, Ohrid Çerçeve Anlaşması ile minimize edilmiştir.

Dışsal açıdan bakıldığında ise 1990'ların başında neredeyse hiçbir komşusuyla sınır anlaşması bulunmayan ve çok sayıda sorunu bulunan Makedonya, ABD'nin teşvikiyle 2009 Ekiminde Kosova ile de sınır anlaşması yapmıştır. Normal şartlar altında Makedonya'nın sahip olduğu tek dışsal istikrarsızlık unsurunun Yunanistan'la olan isim sorunu olduğu söylenebilir; ancak bu konunun bir çatışmaya dönüşme olasılığı oldukça düşüktür.

Sonuç

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ABD açısından yeni öncelikleri ve politika seçeneklerini gündeme getirmiştir. ABD, bu öncelikleri koruma ve politikaları hayata geçirme konusunda küreselleşmeyle beraber artan karşılıklı bağımlılığı da dikkate almak durumunda kalmıştır. Yeni dönemde dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen bir gelişme, Amerikan çıkarlarını doğrudan ilgilendirmese bile, ABD'nin sorunlara kayıtsız kalması mümkün değil. Balkanlarda yaşanan krizlerin ve çatışmaların yansımaları ise doğrudan ve dolaylı biçimde geçmişte de görüldüğü gibi ABD'nin güvenliğini etkilemektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ortaya çıkan güç boşluğunun sağladığı avantajın da etkisiyle ABD bölgesel güvenlik sorunlarına daha farklı bir anlayışla yaklaşmaya başlamıştır.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde izlediği politikalar, farklı isimler ve farklı içeriklerle ortaya konmuş olsa da genelde bunların ortak yönü, ABD'nin küresel üstünlüğüne dayanan yeni bir statükonun oluşturulmasına ağırlık verilmesidir. Dolayısıyla Baba Bush döneminde “*Yeni Dünya Düzeni*”, Clinton döneminde “*Seçici Angajman ve Genişleme*” ve oğul Bush döneminde “*Önleyici Savaş ve Önceden Vuruş*” gibi söylemler, aslında özü itibarıyla ABD'nin dünya politikasındaki üstünlüğünü korumayı amaçlamaktaydı. Bu çerçevede Bosna, Kosova ve Makedonya angajmanları, dünya genelinde ABD'nin askeri ve siyasi üstünlüğünü göstermesi açısından kaçırılmayacak nitelikte fırsatlardı. Zira, ABD bu müdahalelerde inisiyatifi üstlenerek, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde de Avrupa'nın kendi başına güvenlik sorunlarını çözemeyeceğini göstermiş oldu. Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'da istikrarın korunmasına kendi ekonomik ve stratejik çıkarları açısından önem veren ABD, ilk dönemlerde bu alandan dışlanmamak ve hatta mümkün olduğunca ağırlığını hissettirmek için NATO mekanizmasıyla bölge üzerindeki etkinliğini sürdürmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda Bosna ve Kosova müdahaleleri ile NATO'nun genişleme stratejisi çerçevesinde eski Doğu Bloğu ülkeleriyle girişilen askeri angajman, Avrupa merkezli bir savunma ve güvenlik politikasının önünü kesme girişimi olarak da değerlendirilebilir.

Diğer bir ifadeyle, ABD'nin Bosna, Kosova ve Makedonya krizlerindeki angajmanı

aslında salt insani amaçlı politikalar olmaktan öte, Washington tarafından Soğuk Savaş sonrası dönemde şekillenmeye başlayan yeni uluslararası sistemden kaynaklanan stratejik kaygıların ürünüdür. Nitekim, Bosna krizi 1992’de ortaya çıkmakla beraber, krize ancak 1995’te müdahale edilmesi ve bir anlamda yaşanan katliamlara seyirci kalınması, gerçekleştirilen müdahalenin “insani” boyutundan ziyade stratejik boyutunu yansıtmaktadır. Ayrıca Bosna’dan farklı olarak Kosova krizinde, hemen harekete geçilmesi ve bu kez potansiyel bir istikrarsızlık unsuru olarak görülen Belgrad yönetimine doğrudan askeri müdahalede bulunulmasını da bu stratejik çıkarlar bağlamında düşünmek gerekir. Son olarak Makedonya krizinde çatışmalar büyümeden doğrudan bir diplomatik girişimle sürece müdahale edilmesi ve etnik Arnavut gerillaların kontrol altına alınması da yine Washington’un stratejik çıkarları açısından gerekli görülmüştür. İster Kosova’nın bağımsızlık ilanının ardından yaşanacak olası gerilimler, ister Bosna barışının çökmesi isterse Makedonya’daki istikrarsızlığın artması ihtimali olsun ABD’nin bölgeye yönelik politikasında elde ettiği stratejik avantajı korumaya devam edeceği düşünülebilir.

Amerikalı siyasi çevreler de, Balkanların mevcut durumunu göz önünde bulundurdıklarında, ABD’nin bölgeye olan angajmanının devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Özellikle Bosna ve Kosova’da ABD’ye duyulan sempati, ABD’nin bu ülkelerde hâlâ ciddi bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bulgaristan ve Romanya’daki askeri üsler ise, ABD’nin diğer bölgelerdeki askeri operasyonları için önemli bir konuma sahip bulunmaktadır.

ABD’nin Balkan politikasının temelinde yatan faktörlerden biri de bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik ittifakına dâhil olmaları ve bu çerçevede, ilgili askeri ve siyasi yapıya entegre olmalarının sağlanmasıdır. Amerikan yönetimi, Bosna krizinden itibaren bu çerçevede adımlar atmış, öncelikle AB’nin söz konusu krizlerde rol oynamasını teşvik etmiştir. Bölgede siyasi istikrarın kurulması, Avrupa güvenliği açısından da büyük önem arz etmektedir. Çünkü tarihi deneyimler, Balkanlardaki istikrarsızlıkların Avrupa’daki istikrar ve barış ortamını da tehdit edebileceğini göstermektedir. Bu nedenle bundan sonraki amaç NATO’nun müdahalesini gerektirecek krizlerin yaşanmasını önlemektir.

ABD, Avrupa ve Avrasya İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcı Philip Gordon’un (2010) 14 Nisan 2010’da Senato Dışişleri Komitesi’nin Avrupa Alt Komitesinde Senato üyelerine hitaben yaptığı konuşmada da aynı noktaya vurgu yapması dikkati çekmektedir:

Balkan politikamızı demokratik, müreffeh, güvenli bir Avrupa oluşturmaya ilişkin

tarihi amacımızın bir parçası olarak düşünüyoruz. Bu vizyon için Avrupalı dostlarımızla birlikte çalışıyoruz. Son yirmi yıldır Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinin sözünü ettiğim Avrupa projesine bağlanma istekleri, bu çabamızın amacına ulaştığını göstermektedir. Ancak işimiz henüz bitmedi. Bu projenin tüm Doğu Avrupa'da ve Balkanlarda bütün ülkeler tarafından benimsenmesine kadar çabamızı sürdüreceğiz. Bunun yolunun bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına dâhil olmalarından geçtiğini düşünüyoruz. Bunun ise en önemli iki ayağı, NATO ve AB'dir.

ABD, bölgenin istikrara kavuşmasına paralel olarak burada bulundurduğu askeri gücü azaltmayı ve sorumluluğu AB'ye devretmeyi plânlamaktadır. Bu çerçevede Bosna'da NATO liderliğindeki SFOR'un görevi 2004'te sona ermiş ve bunun yerini 2000 dolayında bir askeri güce sahip olan EUFOR (AB Gücü) almıştır. Kosova'da bir başka NATO gücü olan KFOR'a ait asker sayısı ise 2008 Şubatındaki bağımsızlık sonrasında azalarak 2010'da 10,000'in altına inmiştir. Bosna başta olmak üzere oluşturulmaya çalışılan güvenlik yapılanmasının temel amacı, bölgede bir güvenlik boşluğunun doğmasına engel olmaktır.

2009 Mayıs'ında Kongre tarafından hazırlanan bir raporda da ABD'nin bölgeye ilişkin angajmanının mali boyutunda ciddi bir azalma olduğu ortaya konmaktadır. Örneğin 2002 yılında Balkan ülkelerine yapılan yardım 621 milyon dolar iken; bu rakam 2010'da 284 milyon dolara gerilemiştir. Zaten yapılan yardımların da temel amacı bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına entegrasyonlarını teşvik etmektir. Bu bağlamda ABD'nin amacı, bölge ülkelerinde demokrasiyi, piyasa ekonomisini, sivil toplumu ve basın özgürlüğünü güçlendirmek; kitle imha silahlarının yayılmasını, uyuşturucu ve insan kaçakçılığını önlemek ve insan haklarının gelişmesini teşvik etmektir. ABD, bu süreçte yukarıdaki amaçlara ulaşmak için AB'nin bölgede daha fazla rol almasını desteklemektedir.

SON NOTLAR

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa.

**Dr., Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa.

¹ Kırılgan bir ekonomiye sahip olan Yugoslavya'nın 16 milyar dolar civarında olan dış borcunun, dağılıma halinde nasıl tahsil edileceği konusunun da Washington'un bu tutumunda etkili olduğu iddia edilmektedir. (Kenar, 2005: 485-487; Smith, 1991)

² Aslında Amerika'nın bu yeni politikası, ekonomik bakımdan oldukça maliyetli olan ve global üstünlüğe dayalı politika ile siyasal maliyeti yüksek olan geleneksel izolasyonist politikanın karşımını temsil etmekteydi. (Maynes, 1994: 3-20) Bu politikayla beraber Amerikan dış politika literatürüne iki yeni kavram girmiştir. Bunlar "pozitif garanti" ve "negatif garanti" kavramlarıdır. Pozitif garanti, ABD'nin, saldırıya uğrayan müttefik ülkeleri nükleer güçle savunmasını ("we will defend you"), negatif garanti ise diğer ülkelere karşı nükleer saldırıda bulunulmamasını ("we will not attack you") öngörmektedir.

³ 2001'de Makedonya'da yaşanan ve aşağıda ele alınan gelişmeler buna örnek verilebilir. Nitekim Makedonya'da yaşayan Arnavutlar, haklarının genişletilmesi talebiyle silahlı direnişe başlayınca, Üsküp yönetimi ABD'nin de devreye girmesiyle hemen harekete geçerek Arnavutlara istedikleri hakları anayasal düzeyde tanımış ve bir diğer istikrarsızlık unsurunun büyümeden önüne geçilebilmiştir.

⁴ Azınlık hakları konusunda Ahtisaari Planı ile aşağıda ele alınacak olan Ohrid Çerçeve Anlaşması'nda önemli benzerlikler bulunmaktadır.

⁵ Kosova Savaşı esnasında 360,000 civarında Kosovalı Arnavut'un mülteci olarak Makedonya'ya sığınması, ülkede bir istikrarsızlık kaynağı olarak değerlendirilse de ABD savaşın hemen ardından mültecilerin hızlı bir şekilde geri dönmesini sağlayarak Makedonya'da Kosova kaynaklı herhangi bir kriz yaşanmasını önlemiştir. Bununla beraber, mülteci krizinin Makedon ekonomisi üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. (Vaknin, 2009: 157-158, 676; Rossos, 2008: 276)

⁶ Müzakerelere çatışmaları başlatan NLA katılmamakla beraber, Arnavut siyasi partileri olan Democratic Party of the Albanians (DPA) ve Party for Democratic Prosperity (PDP) temsilcileri, 2001 Mayıs'ında Prizren'de NLA ile yaptıkları toplantıda ortak hareket etme kararı almışlardır. (Popetrevski ve Latifi, 2004: 29-31)

⁷ Bu çerçevede Makedonya'daki Arnavut azınlık, 12'den fazla belediyede çoğunluğu oluşturduğu için bu belediyelerde Makedonca'nın yanı sıra Arnavutça da resmi dil olarak kabul edilmiş ve devlet destekli Arnavutça yüksek öğrenimin yolu açılmıştır. (Kim, 2008: 8)

⁸ NATO'nun AB ile yürüttüğü bu misyona *Uyumlu İttifak (Operation Allied Harmony)* adı verilmiştir.

KAYNAKÇA

ARBATOV, A.G. (2000), *The Transformation of Russian Military Doctrine: Lessons Learned from Kosovo and Chechnya*, The George C. Marshall European Center for Security Studies The Marshall Center Papers, No. 2.

ATİYAS, N.B. (1995), "Mediating Regional Conflicts and Negotiating Flexibility: Peace Efforts in Bosnia-Herzegovina", *Annals of the American Academy of Political and Social Science, Flexibility in International Negotiation and Mediation*, 542, ss. 185-201.

BANKS W.C.ve STRAUSSMAN, J.D. (1999), "A New Imperial Presidency? Insights from U.S.

Involvement in Bosnia”, *Political Science Quarterly*, 114/2, ss. 195-217.

BARANOVSKII, V. (1999), “Kosovo: Russia’s Interests Are Very Important”, *International Affairs: A Russian Journal*, Vol. 3, 1999, http://www.ciaonet.org/olj/iarj/iarj_99bav01.html, (e.t. 22/07/2003).

BAUM, M.A. (2004), “How Public Opinion Constrains the Use of Force: The Case of Operation Restore Hope”, *Presidential Studies Quarterly*, 34/2, ss. 187-226.

BIEBER, F. (2002), “Nationalist Mobilization and Stories of Serb Suffering: The Kosovo Myth from 600th Anniversary to the Present”, *Rethinking History*, 6/1, ss. 95-110.

BLANK; S.J. ve diğerleri. (1995), *U.S. Policy in the Balkans: A Hobson’s Perspective*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

BOWKER, M. (1998), “The Wars in Yugoslavia: Russia and the International Community”, *Europe-Asia Studies*, 50/7, ss. 1245-1261.

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, (2010), [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council%20Decision%20launch%20of%20the%](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council%20Decision%20launch%20of%20the%20), (e.t. 17.08.2010).

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, (2010), <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ProximaBrochure.pdf>, (e.t. 17.08.2010).

ÇAÜŞEVİÇ, R. (1994), *Bosna*, 1. Cilt, Çev. Nevzat Akkuş ve diğerleri, İstanbul: Third World Relief Agency.

RUMER, E.B. (2002), “Flashman’s Revenge: Central Asia after September 11”, *Strategic Forum*, No. 195.

GLENNY, M. (2000), *Balkanlar1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Sabah Yayınları.

GORDON, P. (2010), <http://www.uspolicy.be/Article.asp?ID=64E8DB7B-A85A-4AB0-98B6-83535C222738>, (e.t. 17.09.2010).

GREENWOOD, C. (1993), “The International Tribunal for Former Yugoslavia”, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 69/4, ss. 642-644.

HOLBROOKE, R. (1997), “Correspondence”, *New Republic*, 217/9, s. 4.

HOLBROOKE, R. (1995), *U.S. Department of State Dispatch*, 20 March 1995, 6/12, ss. 209-217.

IGNATIEFF, M. (2000), *Sanal Savaş: Kosova ve Ötesi*, Çev. Gürol Koca, İstanbul: Everest Yayınları.

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, (2010), *Kosovo Proceedings* <http://www.icj-cij.org/presscom/advisoryProceedings.php?p1=6>, (e.t. 17.08.2010).

KENAR, N. (2005), *Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya: Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*, Ankara: Palme Yayıncılık.

KIM, J. (2005), *Bosnia and the European Union Military Force (EUFOR): Post-NATO Transition*, CRS Report for Congress.

KIM, J. (2008), *Macedonia (FYROM): Post-Conflict Situation and U.S. Policy*, CRS, CRS Issue Brief for Congress.

KOJOUHAROV, A. (2004), "Bulgarian "Macedonian" Nationalism: A Conceptual Overview", *OJPCR: The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, 6/1, ss. 282-295.

LARRABEE, S.F. (1991) "Long Memories and Short Fuses: Change and Instability in the Balkans", *International Security*, 15/3, ss. 58-91.

LAYNE, C. (1998), "Rethinking American Grand Strategy? Hegemony or Balance of Power in the Twenty-First Century", *World Policy Journal*, 15/2, ss. 8-28.

LAYNE, C. (1997), "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy", *International Security*, 22/1, ss. 86-124.

MAYNES, C.W. (1994), "A Workable Clinton Doctrine," *Foreign Policy*, No. 93 ss. 3-20.

OHRID FRAMEWORK AGREEMENT, (2001), www.faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf, (e.t. 16.08.2010).

PETTIFER, J. (1992), "The New Macedonian Question", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 68/3, ss. 475-485.

PHILLIPS, J. (2004), *Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans*, New York: I.B. Tauris.

POND, E. (2006), *Endgame in the Balkans : Regime Change, European Style*, Washington D.C.: Brookings Institution Press.

POPETREVSKI, V. ve LATIFI, V. (2004), "The Ohrid Framework Agreement Negotiations", *The 2001 Conflict in FYROM - Reflections*, Conflict Studies Research Centre, ss. 29-36.

POSEN, B.R. ve ROSS, A.L. (1997), "Competing Visions for U.S. Grand Strategy", *International Security*, 21/3, ss. 5-33.

RAMBOUILLET AGREEMENT: INTERIM AGREEMENT FOR PEACE AND SELF-GOVERNMENT IN KOSOVO, (2006), http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html, (e.t. 04/05/2006).

REMARKS BY THE VICE PRESIDENT TO THE ASSEMBLY OF KOSOVO, (2010) http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-The-Vice-President-To-The-Assembly-Of-Kosovo/, (e.t. 17.08.2010)

ROSSOS, A. (2008), *Macedonia and the Macedonians: A History*, California: Hoover Institute Press.

ROUDOMETOF, V. (2002), *Collective Memory, National Identity, and Ethnic Conflict : Greece, Bulgaria, and the Macedonian Question*, London: Praeger.

S/1999/779 (1999), June 12, 1999.

S/2007/168, March, 26 2007.

S/RES/713 (1991), September 25, 1991.

S/RES/743 (1992), February 21, 1992.

S/RES/795 (1992), December 11, 1992.

S/RES/819 (1993), April 16, 1993.

S/RES/824 (1993), May 6, 1993.

S/RES/836 (1993), June 4, 1993.

S/RES/1160 (1998), March 31, 1998.

S/RES/1199 (1998), September 23, 1998.

S/RES/1203 (1998), October 24, 1998.

S/RES/1244 (1999), June 10, 1999.

SHEA, J. (1997), *Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation*, New York: McFarland & Company.

SMITH, R.E. (1991), "Yugoslavia Faces Financial Crisis, Too", *International Herald Tribune*, 4 July 1991.

STEPANOVA, E.A. (1999) "Explaining Russia's Dissention on Kosovo", *CSIS PONARS Policy Memo 57*, Carnegie Moscow Center.

THE DAYTON PEACE ACCORDS, (1995), <http://www.state.gov/www/regions/eur/bosnia/bosagree.html>, (e.t. 10/05/2006).

THE NATIONAL SECURITY POLICY OF USA, (2002), <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, (e.t. 08/05/2006).

THE WHITE HOUSE, (1995), *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

THE WHITE HOUSE, (2007), <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/06/20070610-1.html>, (e.t. 10/07/2007).

TILIÇ, L. D. (1999), *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal: Kosova*, Ankara: Ümit Yayıncılık.

VAKNIN, S. (2009), *Macedonia: A Nation at a Crossroads*, Skopje: Narcissus Publications.

WOEHREL, S. ve KIM, J. (2001), *Kosovo and U.S. Policy*, CRS Issue Brief for Congress.

WOEHREL, S. ve KIM, J. (2008), *Kosovo and U.S. Policy*, CRS Issue Brief for Congress.

YELTSIN, B. (2001), *Geceyarısı Günlükleri*, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.